

چگونه باید مطالعه کرد؟

یزوئش نمای و بترس از کمین

سخن هرچه باشد بزرفی بین

«فردوسی»

روی سخن درین فصل با کسانی است که قدر و قیمت وقت را دانسته پیوسته بر آنند که ساعات و دقائق عمرشان را صرف کارهای سودمند نمایند و مضمون: «ابرو بادومه و خورشید و فلک در کارند» همواره مد نظرشان میباشد، و یا گفتار عمر بن عبدالعزیز را: «شب و روز بر تو میگذرد توهم در آن عمل کن» بکار می‌بندند و گفته «هوتیلی» را که میگوید: «کسیکه یکساعت از عمرش را صبح تلف کند تمام روز را در جستجوی آن میگذراند» اهمیت میدهند و گرنه برای آن دسته از مردم که با کوشش تمام در اضعاف وقت کمر همت بسته میخواهند ساعات و بلکه روزها و هفته‌ها و ماه‌ها و سالهای عمر را بزودی درسیرند و از زندگانی در دنیا پشیمانند این مطالب شاید بی تاثیر باشد. چه اینگونه مردم که برای تباہ کردن فرصت‌ها و یا کوتاه کردن عمر!! با مهارت و استادی کاملی ساعات طویل زندگانی را در کافه‌ها و مهمانخانه‌ها و برخی از محافل بیهوده بپازیرهای نزد و گنجقه و سایر وسایل گذراندن وقت!! بسر میبرند چگونه حاضرند از روی تعمق و تدبیر یک فصل کتاب را بخوانند و مطالب آنرا زیر و رو کرده در آن انتقاد و تمجیح نمایند، این طبقه اگر هم گاهی با کتاب آشنا شوند قصدشان سود بردن از وقت و اکتساب فضایل نیست بلکه منظورشان گذراندن وقت است بهمین جهت در انتخاب کتبی همت می‌کنند که محتاج بی‌تامل و تعمق نباشند. بدیهی است که زمانهای عشقی و جنایی و کتابهای امیر ارسلان و غیره بخوبی میتواند با تلافی اوقاتشان کمک کند و ساعات دنیای فانی!! را بزودی از نظر آنها بگذراند.

برعکس آنها، بلکه از زندگانی در دنیا پشیمان نیستند میدانند که یکی از مهمترین وسایل کسب نیرو و هنرمندی و برانگیختن ذهن از طریق مطالعه کتب سودمند است: مخصوصاً در عصر حاضر که پس از اختراع فن طبابت و کثرت انتشار مطبوعات هر فردی با مختصر وجهی میتواند از این منبع شریف استفاده برد، بدون اینکه مانند گذشتگان برای بدست آوردن یک کتاب هزاران سختی را تحمل کند، آیا با دسترسی بمطبوعات روح بخش شایسته است همان خطمشی بازی کنند و شطرنج و نرد را بقصد گذراندن وقت بهیمائیم و زمان بشتسر زمان بدها «مقالات سیاسی» که همه در یک موضوع با انشاهای مختلف نوشته شده است مکرر بخوانیم؟ هرگز، بلکه لازم است بنیت سود بردن و کسب نیرو مطالعه کنیم زیرا معرفت قوه است و نادانی ناتوانی، پس بخوانیم که معرفت آموزیم و بر اشیاء احاطه یافته توانا شویم.

آزمودن کلیه شئون زندگانی برای یک تن دشوار و شاید مجال باشد اما هر فردی میتواند آرمایش‌ها و اندوخته‌های دیگران را که با زحمات و فداکاریها وجود آمده است از طریق مطالعه فراگیرد و زندگانی را بهتر احساس نماید و با نظر باز و فکر وسیع بجهان دیده افکند.

کسانی که بخوانند از این راه در تکمیل خود بکوشند و از کاروان تمدن عقب نمانند لازم است در منزل خود کتابخانه‌ای ایجاد نمایند و کتب را هم در شمار اثاثیه ضروری خانه محسوب دارند. اگر گروهی از ظاهر پرستان اندکی باندیشه فرو روند تصدیق خواهند کرد که کتب مفید از بسیاری اثاثیه‌های بی‌منفعتی که فقط در نتیجه تقلیدهای کور کورانه و مباحثاتهای پوچ و بیمعنی و تظاهرات خشک و غلط اغلب خانها را بقیده آنان آذین بخشیده!! بمراتب زینت افزای سودمند تر

و ضروری تر است - دانش ند بزرگوار کاظم زاده ایرانشهر میفرماید : «داستن يك كتابخانه مختصر و مفید در هر مدرسه برای استفاده هیئت معلمین و شاگردان از واجبات است، در اروپا و امریکا يك مدرسه بی کتابخانه قابل تصور نیست گو که هر خانه برای خود يك كتابخانه مخصوص دارد و در هر شهر كتابخانه های متعدد مجانی از طرف بلدیها و صاحبان خیرات تأسیس و در دسترس عموم گذاشته شده است.»

از طرف دیگر دقت عاقلانه و حسن ذوق و سلیقه شرط اساسی در انتخاب کتب است بعبارت دیگر باید کتبی را برگزینیم که برای ما فایده بخشد و از آنها کتبی را بخوانیم که ضروری و واجب باشد. جامی میفرماید : « جز علمی را فرانگیری که بترك آن زه مند میری ، از فضول دیگر بگریز و آنچه ضروریست در آن آویز ، علمی که ناگزیر نو باشد بدان گرای و آن را کزان گزیر بود جستجو مکن. » آری کتبی ما را دستکار مینماید که افکارمان را روشن کرده بر نیروهای خردوروان ما بیفزاید و ما را برتر از محیطمان قرار دهد . لورد اوبری میگوید : «انتخاب کتاب با انتخاب دوست هیچ فرقی ندارد همانگونه که باید برای معاشرت دوستان خوب را انتخاب کرد برای مطالعه نیز باید کتباهای خوب برگزید، ماهمانطور که مسؤل کارهای خود میباشیم مسؤل مطالعه خویش نیز هستیم که باید کتابی را مطالعه کنیم که فکر ما را روشن و عقل ما را قوی کند نه کتابیکه وقت را تلف نماید زیرا قیمت کتب از حیث فایده آنها متفاوت است. کتابهای شیرین که نفس را تسلیت میدهند البته بی فایده نیستند ولی فایده آنها شبیه بفایده شیرینی است چه شیرینی یکی از عناصر مهم غذاست ولی برای حفظ حیات کافی نیست ، اما کتابهای بد دردمند آنها همین قدر کافی است که بدند و خواندن آنها وقت را تلف و بعضی از آنها اخلاق را فاسد میکند ، درست است که مطالعه آنها بر عبرت شخص عاقل میافزاید ولی باید همیشه بخاطر داشته باشیم که هر چیزیکه ما را ببدی مانوس میکند بد است گذشته از اینها خوشبختانه کتب مفید که انسان را مشغول کند و رنج و افسردگی و ملال را از خاطر ببرد خیلی زیاد است و احتیاجی برای مطالعه کتابهای بد نیست. » کسانی که از تربیت یافتن در مدارس صحیح محرومند میتوانند ساعاتی از اوقات خود را بمطالعه کتب و مجلات سودمند تخصیص داده از اینراهمانند بسیاری از بزرگان و بواغ گذشته خود را تربیت نمایند .

«تماس هود» میگوید : « میل و علاقه طبیعی من بمطالعه کتاب کشتی زندگانی مرا در در اوائل عمر از غرق شدن در گرداب جهالت و فساد اخلاق رهائی داد در صورتیکه هر کس مثل من در اوان طفولیت از نعمت مراقبت و غمخواری والدین محروم باشد بندرت میتواند از این گرداب هائل خلاصی یابد. کتابها مرا از قمار و میکساری و رفت و آمد در مجالس عیش و سوز ممانعت مبنمود. راستی هم کسیکه با «یوپ» و «ادیسون» محشور باشد و از افکار حکیمانانه «شکسپیر» و «میلتون» استعاضه نماید مجال است که بحشر و معاشرت فرومایگان رغبت کند و بصحبت او باش بگراید. »

عالمترین انواع تربیت این است که انسان نخست استعدادها و لیافت های خود را بسنجد و در معرض امتحان قرار داده چیزهایی را که در تخصص بدانها نیازمند است تعیین نماید آنگاه با تمایلات

۱ - راه نوج ۴ ص ۱۲۱

۲ - بهارستان ص ۲۸ ،

۳ - دستور زندگانی ص ۵۰

۴ - کتاب اخلاق.

طبیعی خود حرکت کند و در اختیار مواد لازم برای پیشرفت و ترقی باعشق درونی خود همراهی نماید. کسیکه این آزمایش را بعمل آورد طبیعا در تهیه کتبی میکوشد که باروحیات و نمایات و استعداد های او موافق باشد و از مطالعه آثار غیر ضروری خودداری میکند.

سلامه موسی نویسنده شهر مصری در شرح حال مادام دوشنایل مینویسد که: «برای مادام دوشنایل ادبای عصرش وزن و اهمیتی قائل نبودند بلکه احترام او بیشتر از طرف طبقه عامه بود زیرا او علاقه تامی به بیشتر علوم و آداب داشت و از هر يك مختصری میدانست و میتوانست در هر فنی همین قدر بنویسد یا بگوید که جاب نظر عوام کرده مورد تحقیر خواص واقع شود. مادام دوشنایل از آغاز کودکی جدیت تامی در درس داشت بهرچه دست مییافت آنرا مطالعه میکرد و بشناختن تمام اشیاء حریص بود. همان میلی که بآموختن تاریخ طبیعی داشت همان علاقه را هم بقرائت علوم اقتصاد و قوانین داشت و بهمان نسبت هم بتاریخ و فلسفه اهتمام میورزید. بهدین جهت در هیچ فنی کمال نیافت و در تمام تالیفات او موضوعی که قابل اهمیت باشد مشاهده نمیشود بلکه قابلیت آثار او از نقطه نظر قیمت تاریخی آنهاست زیرا روح انقلاب فرانسه را پیش از وقوع و بعد از آن بخوبی نشان میدهد، خلاصه مادام دوشنایل بواسطه همین تاوان نه در ادب اهمیت پیدا کرد و نه در سایر آمالش کامیاب شد زیرا بانجام هر چیز و شناختن هر موضوع طمع میبست و باندازه خود را بزحمت می انداخت که در شب بیش از چند ساعت نمیخوانید و تمام روز را بکتاب مشغول بود حتی موقعیکه خادمه اش سرش را اصلاح میکرد چیز مینوشت مقدار زیادی آثار از او مانده است. اغلب آنها از حسن اسلوب و استحکام معنی عاری است.» اگر اولیای مدارس از سنین کودکی استعدادها و لیاقتهای جوانان را تشخیص داده آنها را بمطالعه کتبی که باتمایلانشان مناسب باشد وادارکنند جوانان ما پس از دخول در زندگی ببحث و تنبیه در فن تخصصی خود عادت میگیرند و دوره زندگی را بلااراده طی نمیکند. پس از ذکر مقدمات مذکور دانستن دستورهائی که مطالعه صحیح را بما بیاموزد ضروریست. بطور کلی باید بدانیم موضوعات را که مطالعه می نمایم دو بخش بیش نیست:

- ۱ — موضوعاتی که باید برخی از مطالب آنها را حفظ کنیم مانند قسمتی از شاهکارهای شعرا و اعداد و اسامی اشخاص و بلاد در دروس تاریخ و جغرافی و برخی از فورمولهای علمی.
- ۲ — موضوعاتی که باید قوه متفکره را بکار انداخته مباحث آنها را بفهمیم و در آنها تصرف و تحقیق و انتقاد نمایم از قبیل مباحث علمی و ادبی و اجتماعی و غیره. در قسم اول بقوه حافظه نیازمندیم و باید طریقه حفظ کردن و بکار انداختن قوه مزبور را بدانیم تا سهولت کامیاب شویم

***

قسمت فوق از کتاب «رهنمای مطالعه» تالیف آقای پروین گنابادی اقتباس شده است. این کتاب نفیس اخیراً در مشهد طبع و منتشر شده و مؤلف محترم يك نسخه از آنرا باداره این مجله فرستاده اند. برای معرفی آن طبع مقاله فوق بنظر ما کافی بود و خوانندگان محترم از مطالعه این مقاله با اهمیت این تالیف مفید پی میتوانند برد. درین کتاب از موضوعات سودمند و جامع گوناگون در باب کتابهای خوب و بد و طریق تقویت حافظه و احتیاج جوانان بمطالعه و معرفی برخی کتابهای خوب خواندنی و مطالب مفید دیگر نیز سخن رفته است و ما مطالعه آنرا بعموم خوانندگان خاصه محصلین مدارس توصیه می کنیم.

«تعلیم و تربیت»